

Prinsippprogram 2009 - 2013

1	Innledning	2
2	Næringspolitikk	4
2.1	Norsk landbruk i internasjonal sammenheng	4
2.1.1	EU-saken	4
2.1.2	WTO og internasjonale avtaler	5
2.1.3	Internasjonale allianser og bistand	5
2.2	Inntekt og skatt	6
2.2.1	Inntekt og sosiale forhold	6
2.2.2	Skatter og avgifter – rammevilkår	7
2.3	Matforsyning og matmarked	7
2.4	Verdiskaping – næringsutvikling	8
2.5	Eiendomsrett og ressursforvaltning	9
2.5.1	Grunneierrettigheter	9
2.5.2	Energi og klima	10
2.5.3	Ressursforvaltning og miljø	11
2.5.4	Jordvern	12
2.5.5	Vannforvaltning	12
2.5.6	Rovviltforvaltning	13
2.6	Kvalitetsproduksjon	13
2.6.1	Rein mat fra reint miljø	13
2.6.2	Helse, miljø og sikkerhet	14
2.6.3	Rekruttering, utdanning, kompetanseheving og forskning	15
3	Kommunikasjon og omdømme	17
3.1	Media	17
3.2	Politisk påvirkning og alliansebygging	18
3.3	Utadrettede aktiviteter og holdningsskapende arbeid	18
4	Organisasjon	19
4.1	Aktiv organisasjon	19
4.1.1	Medlemsverving	19
4.1.2	Kvinner i landbruket	19
4.1.3	Demokratiet i organisasjonen – intern kommunikasjon	20
4.1.4	Opplæring av tillitsvalgte	20
4.2	Medlemstilbud	21
4.2.1	Samarbeid med regnskapskontor og advokater	21
4.2.2	Medlemsservice – juridisk rådgivning	22
4.2.3	Forsikringer og bank	22
4.2.4	Medlemsfordeler på andre varer og tjenester	22
4.3	Ansatte – administrasjon	23

1 Innledning

Norges Bondelags lover er grunnlag for organisasjonens aktivitet. Prinsippprogrammet trekker opp politikk, holdninger og langsiktige strategi på de viktigste arbeidsfelt, ut fra dagens samfunnsmessige og politiske situasjon.

Planprosessene i Norges Bondelag er lagt opp slik:

- Årsmøtet vedtar 4-årig prinsippprogram
- Styret vedtar årlige virksomhetsplaner med prioriterte saker og mål for virksomhetsområdene, samt budsjetter
- Administrasjonen utarbeider tiltaksplaner med utgangspunkt i dette.

Med utgangspunkt i prinsippprogrammet og årlige prioriteringer må det enkelte fylkes- og lokallag velge aktiviteter og aktivitetsnivå på grunnlag av egne ressurser og ut fra ønsker og behov.

Fra Norges Bondelags lover:

Kap. I Alminnelige bestemmelser om Norges Bondelag

§ 1. Formål

Norges Bondelag har til formål å samle alle som er, eller kjenner seg knyttet til bondeyrket, fremme felles saker, trygge landbruket og ivareta bygdens økonomiske, sosiale og kulturelle interesser.

Norges Bondelag er partipolitisk nøytralt og skal ikke yte økonomisk støtte til eller ta imot økonomisk støtte fra politiske partier.

Norges Bondelag bygger på nasjonal og kristen grunn.

§ 2. Virkemidler og arbeidsformer

- a. For å virkeliggjøre sine mål etter § 1 vil Norges Bondelag blant annet arbeide for:
 1. At det enkelte medlem får slike vilkår at han/hun finner seg til rette i sitt yrke og i bygda.
 2. Å ivareta landbruksnæringens interesser overfor landets myndigheter og andre. På næringens vegne forhandle om og inngå avtaler om priser, tiltak m.v. til fremme av næringen.
 3. At næringens skal oppnå full jamnstilling, så vel økonomisk, sosialt som kulturelt. Norges Bondelag arbeider for gjensidig tillit mellom ulike grupper i samfunnet og i forholdet til offentlige myndigheter. Norges bondelag vil gjøre alt det evner for å løse sine oppgaver ved forhandlinger. Dersom landbruksnæringens vitale interesser trues ved misbruk av makt og tilsidesetting av rimelige krav, kan Norges Bondelag sette i verk mottiltak.
 4. Full tilslutning fra næringens utøvere til de økonomiske organisasjoner i landbruket.
 5. Å fremme kulturelt, sosialt og faglig arbeid i bygdene med sikte på å utvikle og sikre bygdesamfunnet som helhet.
 6. Å ivareta landbrukets interesser internasjonalt.
- b. Norges Bondelag skal ha et nært samarbeid med Norges Bygdeungdomslag og Norges Bygdekvinnelag og skal også støtte disse økonomisk.
- c. Norges Bondelag skal ha et nært samarbeid med samvirkeorganisasjonene og andre organisasjoner innen landbruket. Norges Bondelag vil også samarbeide med andre der dette er formålstjenlig.
- d. Norges Bondelag er eiere av Bondelagets Servicekontor AS og skal gjennom dette selskapet yte medlemmene i Norges Bondelag service og informasjon i henhold til selskapets vedtekter.

En næringspolitisk samlende og offensiv organisasjon

Landbruket sikrer trygg matproduksjon og gode opplevelser for befolkningen over hele landet – gjennom bevisst utnyttelse av naturressursene, i tråd med naturgitte og etiske forutsetninger. Fundamentet for norsk matkultur er vår egen produksjon av kjøtt, mjølk, egg, bær og frukt, grønt og korn. Et aktivt landbruk gir tilleggsverdier som vakre landskap og grunnlag for annen næringsvirksomhet. Ved hjelp av egen næringsutvikling og aktivt samspill med andre næringer bidrar landbruket til å sikre bosetting og sysselsetting i bygdene og distriktene. *Vi får Norge til å gro!*

Våre løfter er at landbruket, i tillegg til å produsere mat ...

- gir gode og mangfoldige matopplevelser
- skaper grobunn for levedyktige lokalsamfunn
- fornyer verdiskapingen fra gården
- gjør landet vakkert.

Norges Bondelag skal være den ledende organisasjon for næringspolitikk og service for landbruk og landbruksrelatert virksomhet. Norges Bondelag vil spille en aktiv rolle i arbeidet med næringspolitikk generelt i bygdene.

For å stå sterkt i samfunnet, er det helt avgjørende at næringa har vilje og evne til å stå sammen i landbrukets organisasjoner. Gjennom Norges Bondelag skal bøndene sikres gode rammebetingelser, inntekter og arbeidsvilkår. Oppslutning om samvirkeorganisasjonene er avgjørende for å sikre prisuttak og avsetning for produktene i markedet. Presset på råvareprisene og internasjonalisering i matvaremarkedet understreker også behovet for sterke samvirkeorganisasjoner i et aktivt samarbeid med Norges Bondelag.

Norges Bondelag har en tosidig arbeidsform. Kamp, påvirkning og deltagelse i en bred samfunnsdebatt kombineres med forhandlingsrollen. Kamp for rammevilkårene må foregå samtidig som forhandlingsveien utnyttes maksimalt. Norges Bondelag skal være en sterk og troverdig forhandlingspart på alle forvaltningsnivå. For å ha størst mulig innflytelse på landbrukspolitikken er det av stor betydning å bygge allianser med andre grupper.

Norges Bondelag må arbeide for å styrke alle sider ved bondens virksomhet og gårdens nærmiljø. Med sterkt press mot grunneierretten og retten til å utnytte naturressursene, er det svært viktig at landbruket har en sterk organisasjon i Norges Bondelag. Regionalisert distriktspolitikk og regional og lokal forvaltning, fordrer at Norges Bondelag har aktive fylkes- og lokallag.

2 Næringspolitikk

Norges Bondelags hovedmål i det næringspolitiske arbeidet er å sikre rammebetingelser som gir våre medlemmer muligheter til å få inntekter og sosiale forhold på linje med det øvrige samfunn. Dette betinger at Norge har tilstrekkelig nasjonal handlefrihet til å føre en sjølstendig landbruks- og matpolitikk. For å sikre verdiskaping, bosetting og sysselsetting i hele landet, må det gjennom en aktiv bruk av politiske virkemidler legges til rette for lokalt eierskap og lokal utnyttning av ressursene og en effektiv næringsmiddelindustri.

Landbruket er bærebjelken i bygde- og distrikts-Norge og Norges Bondelag skal bidra til at det føres en aktiv distriktspolitikk til beste for bosetting og næringsliv i bygdene.

Medlemmene i Norges Bondelag eier og forvalter store deler av landets arealressurser. Dette pålegger landbruket et særlig forvalteransvar, samtidig som arealressursene er helt avgjørende for å opprettholde og fornye verdiskapingen fra gården, både i tradisjonelt landbruk og i nye næringer. Norges Bondelag vil arbeide for å sikre rettighetene knyttet til dette eierskapet slik at medlemmene fortsatt kan forvalte og ta i bruk de ressurser de rår over. Videre vil Norges Bondelag arbeide for at myndighetene legger til rette for slik satsing.

2.1 Norsk landbruk i internasjonal sammenheng.

De kommende generasjoner står foran store globale utfordringer med å sikre jordas befolkning tilstrekkelig mat av god kvalitet, produsert på en bærekraftig måte. I det jordas befolkning går mot 10 mrd mennesker må matproduksjonen dobles for å gi alle tilstrekkelig mat av god kvalitet. Det er nærmere 1 milliard mennesker som sulter i verden i dag. Samtidig ser vi at verdens matvarelagre er knappe, vannmangel øker i viktige jordbruksområder, matjordas bygges ned og jordas klima blir mindre forutsigbart. Alt dette gjør at hvert enkelt land må ta ansvar for å opprettholde produksjonen og sikre bærekraftig drift av sine landbruksarealer. Skal alle lands ressurser tas i bruk så må det være mulig å føre en nasjonal politikk der importvern og støtte er tilpasset de naturgitte forutsetningene i landet, og som ivaretar de enkeltes lands naturgitte rammevilkår og gir en optimal produksjon av matvarer.

Det er helt avgjørende at landbrukets flersidige rolle knyttet til matvaresikkerhet, miljøgoder, bosetting, kultur og tradisjoner prioriteres i internasjonale forhandlinger. Norges Bondelag vil arbeide for å sikre at internasjonale avtaler fortsatt gir nasjonal handlingsfrihet i utformingen av landbrukspolitikken.

Norges Bondelag mener at nasjonal matproduksjon er grunnleggende for bærekraftig økonomisk og sosial utvikling, en nøkkel i kampen mot fattigdom og sentralt for å redusere antallet konflikter i verden. Norges Bondelag mener alle land har rett til å produsere mat til egen befolkning.

2.1.1 EU-saken

Utviklingen i EU siden forrige folkeavstemming, viser at mindre lands mulighet til innflytelse i EU er redusert. Den økonomiske og monetære union begrenser sterkt det enkelte lands handlefrihet i den økonomiske politikken, og reduserer mulighetene til å drive sjølstendig velferdspolitik og motkonjunkturpolitikk ved høy arbeidsledighet. Videre er den nasjonale råderetten over naturressurser som

olje og gass, vannkraft, landbruk og fisk sterkt svekket innenfor EU. Mindre lands innflytelse i EU er redusert gjennom økt bruk av flertallsvedtak.

EUs omlegging av den felles landbrukspolitikken til frikoplet støtte forsterker utfordringene for land med høye produksjonskostnader. Det betyr at de land som har vanskelige produksjonsforhold ikke vil kunne nå fram i konkurransen og vil på sikt i et fritt marked ikke kunne opprettholde produksjon i særlig omfang. Da vil det heller ikke være grunnlag for en norsk næringsmiddelindustri.

Norges Bondelag mener:

- Norge skal ikke bli medlem av Den europeiske union
- En eventuell folkeavstemning må knyttes til et framforhandlet resultat
- Tilstrekkelig ressurser må settes inn for å hindre EU-medlemskap, og bredden på nei-sida må ivaretas gjennom et sterkt og godt organisert Nei til EU. Det må arbeides kontinuerlig for å videreutvikle vår argumentasjon
- Norges reservasjonsrett i EØS-avtalen må nyttes i spørsmål av vital betydning
- Utviklingen av EØS-avtalen må skje på en mer balansert måte, bl.a. gjennom en bedre balanse mellom import og eksport av landbruksvarer mellom Norge og EU.

2.1.2 WTO og internasjonale avtaler

Det er viktig, spesielt for små land, at det er internasjonale avtaler som regulerer verdenshandelen, og gode avtaler er et nødvendig grunnlag for å utvikle en rettferdig handel. Norge er medlem i Verdens handelsorganisasjon - WTO – og vi må gjennom medlemskapet bidra til fornying og demokratisering av organisasjonen og til en politikk som i større grad tar hensyn til klimaendringer og matkrise.

Norges Bondelag mener:

- Hvert enkelt land må ha rett til å føre en landbrukspolitikk som sikrer produksjon og forsyning av mat til egen befolkning og viktige verdier som bosetting, kulturlandskap og kulturarv
- Norske jordbruksvarer må sikres et effektivt importvern slik at produksjonen kan opprettholdes på dagens nivå og utvikles videre
- De jordbruksvarer vi ikke produserer sjøl må i større grad importeres fra u-land som har overskudd
- Norge må søke allianser med nettoimportører i Nord og Sør for å sikre retten til egen matproduksjon
- Internasjonale avtaler må utformes slik at menneskenes og dyrenes helse, samt hensynet til miljø går foran kortsiktige økonomiske hensyn
- Patentlovgivning og planteforedlerrettigheter må utformes slik at bonden har en reell frihet til å bruke eget formeringsmateriale og ellers velge leverandører av innsatsmidler.

2.1.3 Internasjonale allianser og bistand

Bønder globalt står overfor store utfordringer i å forsyne befolkningen med mat, og produksjonen må dobles. Som bønder i et velstående og velorganisert samfunn har vi spesielle utfordringer og kunnskaper som det er viktig blir formidlet gjennom deltagelse i internasjonale jordbruksorganisasjoner. Internasjonalt skal Norges Bondelag bidra til å endre politisk tankegang og virkemiddelbruk i solidaritet med bønder i andre land. Det er viktig å vise internasjonal solidaritet med vanskeligstilte bønder i andre land. Skal det være mulig å nå målet om å øke jordas matproduksjon, må bonden settes i sentrum og

lønnsomhet i produksjonen og eierskap til jord eller gode og langsiktige leievilkår må ligge i bunn for politikken.

Norges Bondelag mener:

- At landbruksbistand må prioriteres i bistandspolitikken
- Vi må engasjere oss i internasjonal alliansebygging gjennom bondeorganisasjoner på nordisk og europeisk plan, samt på verdensbasis
- Det er viktig å vise internasjonal solidaritet ved å støtte utviklingen av bondeorganisasjoner og spesielt kvinnelige bønders stilling i utviklingsland, gjennom f. eks å delta i konkrete bistandsprosjekter
- Vi må fortsatt engasjere både medlemmer og tillitsvalgte gjennom hjelp til selvhjelp, og gjennom dette utnytte vår kompetanse og erfaring når det gjelder organisering av bønder i både faglag og samvirker.
- Vi må nasjonalt søke samarbeid med andre organisasjoner med felles målsetting som oss på dette området.

2.2 Inntekt og skatt

2.2.1 Inntekt og sosiale forhold

Landbruksbefolkningen må sikres økonomiske betingelser som gir et godt grunnlag for å skape attraktive arbeidsplasser i landbruket. Et inntektsnivå i landbruket som er konkurransedyktig i forhold til andre yrkesgrupper, er avgjørende for å sikre matproduksjon, rekrutteringen til yrket, og den framtidige produksjon av fellesgoder som levedyktige bygdesamfunn, matsikkerhet og et vakkert kulturlandskap. For å oppnå dette er jordbrukets forhandlingsrett avgjørende.

Norges Bondelag mener:

- Yrkesutøverne i landbruket må sikres inntektsmuligheter og sosiale ordninger på linje med det øvrige samfunn
- Det norske lønns- og kostnadsnivået må gjenspeiles i matprisene
- Lønnsomhet i de ulike produksjonene må sikres gjennom en kombinasjon av markedsinntekter og produksjonsavhengige tilskudd
- De produksjonsavhengige og produksjonsnøytrale virkemidlene må utformes og dimensjoneres slik at de tar hensyn til de store geografiske, klimatiske og strukturelle forskjellene i landet
- Det økonomiske virkemiddelsystemet må
 - virke inntektsutjevne mellom produksjoner, distrikter og bruksstørrelser
 - sikre dagens geografiske produksjonsfordeling
 - utformes slik at både heltids- og deltidsbruk utvikles
 - bidra til å utvikle sikre arbeidsplasser i landbruket
- Det må legges til rette for kostnadseffektive driftsløsninger på det enkelte bruk innenfor rammen av målet om å opprettholde en variert bruksstruktur og bosetting i hele landet de fastsatte produksjonsmål, og god dyrevelferd.
- Lov om ervervsmessig husdyrhold med dagens konsesjonsgrenser og Kvoteordningen for mjølk er avgjørende instrumenter for produksjonsregulering og produksjonsfordeling, og må beholdes og utvikles slik at intensjonen blir oppfylt

- Gjennom velferdsordningene i landbruket må bønder sikres ferie- og fritidsmuligheter på lik linje med andre i samfunnet. En god ordning med avløsning under sykdom og svangerskap/fødselspermisjon er svært viktig for velferd, økonomi rekruttering inn i landbruksnæringa
- Det må arbeides med innføring av refusjon av avløserutgifter ved syke barn.
- Rekruttering må sikres gjennom en bedre inntektsutvikling i næringa. I tillegg må det fokuseres på de positive sidene ved yrket. Det må stimuleres også på andre måter til generasjonsskifte i jordbruket.
- Gjennom næringspolitikk må det legges bedre til rette for kvinners deltagelse i landbruksyrket.

2.2.2 Skatter og avgifter – rammevilkår

Skatte- og avgiftssystemet må brukes aktivt som politisk virkemiddel, både fordelings-, distrikts- og næringspolitisk. Det er særlig viktig å få redusert avgiftsnivået. Skatte- og avgiftsreglene må være forutsigbare og stimulere til gründervirksomhet og privat eierskap. Sjølstendig næringsdrivende må gis samme rettigheter som lønnsinntakere til å opparbeide seg offentlige ytelser ved barsel/omsorg, alderdom, sykdom og uførhet.

Norges Bondelag mener:

- Skatt er et sentralt element i inntektsdannelsen for næringa. De ulike ordningene for landbruket må videreføres og forsterkes
- Det må innføres flere ordninger som gjør det mulig å finansiere investeringer med ubeskattede midler eller av midler med redusert beskatning tilsvarende skogfondsordningen
- At avskrivningsmuligheter for driftsbygninger skal reflektere bygningenes reelle brukstid
- Foretaksmodellen for enkeltpersonforetak må forbedres slik at faktisk kapitalavkastning ikke skattlegges som personinntekt. Modellen må videre forbedres slik at skattesystemet i større grad stimulerer til aktiv drift av landbrukseiendommer gjennom redusert beskatning av realisasjonsgevinster i næringsvirksomhet
- At skattlegging av næringsformue gjennom formuesskatt er dobbelbeskatning av arbeidsplasser. Næringsformue må fritas for skattlegging
- At investeringsvirkemidlene må forbedres blant annet gjennom skattemessige avsetningsordninger
- At skattesystemet må ha nødvendig fleksibilitet og sikre sjølstendig næringsdrivende rett til offentlige ytelser fra folketrygden, herunder øke satsen for pensjonssparing for næringsdrivende etter innskuddspensjonsloven, samt å gjøre gjeldsrentefradraget i foretaksmodellen frivillig
- At regelverket må avklares bedre for personer som kombinerer å være sjølstendig næringsdrivende med lønnet arbeid
- At ved utskrivning av eiendomsskatt på boliger på gårdsbruk skal det tas hensyn til delingsforbud og konsesjonsplikt.

2.3 Matforsyning og matmarked

I ei tid med befolkningsvekst er det for Norge, som har lav sjølforsyningsgrad av mat, særlig viktig å øke omfanget av matproduksjon til egen befolkning. Med vårt klima og tilgang til store utmarksarealer har vi et godt utgangspunkt for en miljøvennlig produksjon av kortreist mat av høy kvalitet. Lokale ressurser til produksjon av mat må tas vare på. Dette gir over tid den beste matvaresikkerheten.

Flere smittsomme plante- og dyresjukdommer krever beredskap og kontroll, og tydeliggjør myndighetenes ansvar for regler tilsyn og oppfølging.

For å sikre stabile priser og sikker avsetning, er produksjons- og markedsregulering et viktig redskap. Et medlemsstyrt samvirke er en avgjørende forutsetning for å gjennomføre dette.

Norges Bondelag mener:

- Norsk landbruk skal dekke etterspørselen av de matvarene vi har forutsetning for å produsere
- Prisen på matvarer må stå i forhold til det generelle kostnadsnivået og til kostnadene i produksjonen og til endrede offentlige krav
- Sammenhengen mellom pris, kvalitet og samfunnsnytte må synliggjøres overfor forbruker og produsent
- Økologiske produkter må over tid kunne ta ut en pris i markedet som avspeiler merkostnadene i primærproduksjonen og foredling
- Næringsmiddelindustrien må ha rammebetingelser som sikrer næringa avsetning for sine produkter
- Det må fortsatt være sterkt fokus på maktkonsentrasjonen i dagligvarehandelen
- At en egen nasjonal merkeordning sikrer grunnlaget for salg av norske matvarer
- Regionale merker må utvikles for å sikre særpreg som grunnlag økt verdiskaping gjennom norske matvarer
- Bondens Marked og andre nye markedskanaler må utvikles videre for å sikre produsentene økte inntektsmuligheter knyttet til lokal mat og matspesialiteter.

De økonomiske organisasjoner i jordbruket har en viktig rolle som operativt ansvarlige for å ta ut de framforhandlede jordbruksavtalepriser.

Norges Bondelag mener:

- At et sterkt landbrukssamvirke og produsentsamarbeid er avgjørende for å sikre lønnsomhet i primærproduksjon
- At samvirke må gis rammevilkår som ikke innebærer konkurranseulemper i forhold til andre aktører
- At det må gis mulighet til å drive produksjonsregulering
- At markedsreguleringsansvaret må ivaretas av samvirke.

2.4 Verdiskaping – næringsutvikling

Landbruket er en viktig bærebjelke for mange lokalsamfunn. Norges Bondelag skal bidra til entreprenørskap med utgangspunkt i grunneierretten og råderett over egne ressurser, gjennom bærekraftig bruk og utvikling av miljøtilpasset næringsvirksomhet. Bønder er dyktige entreprenører, og mange er aktive i å utnytte muligheter for verdiskaping med utgangspunkt i gårdens ressurser og gjennom nye samarbeidspartnere. Dette kan være andre næringer som spesialiseringer innen reiseliv, servering, mat, ”Inn på tunet” eller hest som næring. Andre velger å videreutvikle den tradisjonelle gårdsdriften.

Rammevilkårene for enkeltpersonforetak og andre mindre foretak må generelt forbedres. Det må gjennomføres betydelige forenklingstiltak, gjerne gjennom differensiering, når det gjelder kravene til regnskapsføring og revisjon, dokumentasjon av opplysninger og offentlig rapportering.

For å bidra til at landbruket utvikler nye inntektsbringende næringer innen og i tilknytning til landbruket, skal Norges Bondelag arbeide innenfor områdene motivasjon, kompetanse, rammebetingelser og nettverk. Norges Bondelag skal framstå som en attraktiv organisasjon for utøvere i de nye næringene, og slik bidra til effektiv organisering og felles opptreden. Det er ønskelig at lokal- og fylkeslag deltar aktivt sammen med aktuelle samarbeidspartnere.

Norges Bondelag mener:

- Myndighetene må legge forholdene bedre til rette for næringsutvikling med basis i bønders ressurser, blant annet gjennom en vesentlig forenkling og tilpasning av lover og regler
- Landbruket må ta alle gårdens ressurser i bruk for å sikre levedyktige lokalsamfunn, inntekter og bosetting i bygdene
- Kulturlandskapet er viktig for hele reiselivsnæringa, og det er en sammenheng mellom et aktivt landbruk, åpent landskap og reiselivet. Kulturlandskapet har en egenverdi utover landbruket sjøl
- Landbruket, sammen med andre aktører i bygdene og distriktene må arbeide for en god infrastruktur over hele landet
- Lokalbefolkningen med nasjonalparker og verneområder i sine nærområder, må gis mulighet til i større grad å skape nye næringer og inntekter med utgangspunkt i det store potensialet disse områdene har for miljøtilpasset reiselivsvirksomhet
- Tilstrekkelig kapital må stilles til rådighet for innovatører i distriktene, bygdene og landbruket. Det er derfor viktig at Bygdeutviklingsmidlene videreføres. Norges Bondelag vil være en pådriver for at det stilles annen type kapital til rådighet, blant annet gjennom muligheter for skattemessige fondsavsetninger og mulighet for betinget skattefri omplassering av realisasjonsgevinster
- Medlemmene må sikres bistand når det gjelder kvalitetssikring, ansvarsforhold m.m. ved utvikling av nye næringer.
- Inn på tunet-næringa må sikres gode og forutsigbare rammer, slik at det blir mulig å drive profesjonelt og langsiktig.

2.5 Eiendomsrett og ressursforvaltning

2.5.1 Grunneierrettigheter

Medlemmene i Norges Bondelag eier og forvalter store deler av Norges areal. Dette pålegger oss et særlig forvaltningsansvar. Samtidig krever vi respekt og aksept fra myndighetenes side for de muligheter som ligger i å utnytte natur- og kulturressursene i næringsmessig virksomhet. Gjennom den enkeltes rett til å utnytte det inntekspotensialet som knyttes til eiendommen, kan det legges til rette for økt inntekt i næringen. Det er avgjørende at juridiske og økonomiske virkemidler målrettes slik at rettighetene og råderetten til egen eiendom befestes og styrkes.

Norges Bondelag mener:

- Eiendomsretten og grunneiers råderett over ressursene må styrkes
- Det skal gis full erstatning i tilfeller der rådighets- eller grunneierrettighetene innskrenkes
- Adgangen til å kreve årlige erstatninger ved båndlegging av ressurser skal nedfelles i lovverket
- Lokalt eierskap til ressursene må sikres slik at verdiskaping basert på natur- og kulturressurser forankres i lokalsamfunnet
- Retten til jakt og fiske må følge grunneierretten

- At landbrukets bruksrettigheter i stats- og bygdeallmenninger skal kunne utvikles i samsvar med "tida og tilhøva", dvs. uten at de bruksberettigede må betal avgifter for den nye bruken
- Vern av natur- og kulturressursene må primært sikres gjennom aktiv bruk, positive virkemidler og større grad av tillitt mellom eiere og myndigheter, og ikke gjennom innskrenkninger i råderett og eiendomsrett
- Inntekspotensialet knyttet til den enkelte eiendom må gjøres mer tilgjengelig for den enkelte næringsdrivende gjennom større handlingsrom
- Det er viktig å få aksept i lovverket for et utvidet landbruksbegrep som omfatter ulike nye næringer. Dette er spesielt viktig for utmarksnæringene.
- Grunneiernes medvirkning og påvirkning i lokale planprosesser må styrkes
- Odelsloven må beholdes
- Bo- og driveplikt etter konsesjonsloven og odelsloven må opprettholdes og målet med praktiseringa av bo- og drivepliktbestemmelsene må sikre likhet og forutsigbarhet
- Grunneier må fortsatt kunne velge bortfeste av hyttetomter som alternativ til salg
- At åpenhet i behandling av konsesjons- og delingssaker må sikres ved behandling i folkevalgte organ
- Reglene om prisregulering av landbrukseiendom må fremme bosetting og drift over hele landet.

2.5.2 Energi og klima

Landbruket har en spesiell rolle i klimasammenheng. Landbruket blir som biologisk næring direkte påvirket av klimaendringene, enten det er i form av flom, tørke, skadedyr og dyre- og plantesjukdommer – eller lengre vekstsesong og endrede markedsforhold. I en situasjon med uforutsigbare klimaendringer er det avgjørende viktig at vi tar vare på og utvikler mulighetene for lokal matproduksjon både nasjonalt og internasjonalt.

Mens de totale norske utslipp av klimagasser har økt i perioden 1990-2005, har landbrukets andel av utslippene sunket i samme periode. Vår hovedutfordring er å redusere utslipp ytterligere, samtidig som vi opprettholder produksjonen av verdens viktigste produkt – mat. I tillegg er det en hovedutfordring å skape lønnsomhet i produksjon og bruk av fornybar energi.

Norges Bondelag mener:

- Norsk landbruk skal delta aktivt i arbeidet med reduksjon av klimautslipp, men samtidig opprettholde og om mulig øke den totale matproduksjonen i landet.
- Lønnsomheten i produksjon og bruk av fornybar energi må bedres vesentlig
- For å sikre økonomi i produksjonen av fornybar energi må det innføres prisgaranti pr. produsert kwh
- Småkraftnæringa må stimuleres ved tiltak for å styrke nettkapasiteten, øke tempoet i konsesjonsbehandlinga og myke opp reglene for produksjon av fornybar energi i og ved verna vassdrag
- Matjorda skal brukes til å produsere mat
- Bonden og landbruket skal være med lengst mulig ut i verdikjeden ved produksjon og salg av fornybar energi
- Produksjon av fornybar energi skal skje med utgangspunkt i regionalt og lokalt råstoff, og skal bidra til å redusere klimautslippene, øke antall arbeidsplasser i distriktene og samtidig holde kulturlandskapet åpent
- Biogassproduksjon fra husdyrgjødsel og organisk avfall skal innarbeide i landbrukets verdikjede

- FoU-arbeid økes under områdene energi og klima, spesielt mot klimatilpasset sortsutvikling biologisk bekjempning av skadedyr og sjukdommer
- Kretsløpstankegangen må legges til grunn ved bruk av f. eks organisk avfall og biorest.

2.5.3 Ressursforvaltning og miljø

Norske bønder og grunneiere har i generasjoner forvaltet natur- og kulturressurser til beste for samfunnet. Gjennom aktiv drift har vi sikret et variert kulturlandskap rikt på biologisk mangfold og tatt vare på kulturarven. Vår forvaltning og utnyttelse av lokale ressurser som jord, skog, fjell, utmarksbeite, vassdrag, vilt og fisk og kulturminner har skapt verdier av avgjørende betydning for utviklingen av levende lokalsamfunn over hele landet. Et levende kulturlandskap danner også grunnlag for verdiskaping i andre næringer i lokalsamfunnet. Vern gjennom aktiv bruk vil oftest gi bedre effekt enn påtvunget vern. Det må arbeides for å få gjennomslag og forståelse for dette.

Norsk landbruk skal drive et miljøriktig landbruk som skaper tillit hos forbrukeren. Det må legges til rette for et landbruk som gir opplevelser av et godt miljø og et vakkert kulturlandskap. En slik høy miljøstandard er arbeids- og ressurskrevende og koster derfor mer enn industrialisert matproduksjon på kort sikt. Ekstra restriksjoner må kompenseres.

Norges Bondelag mener:

- Forvalteransvaret skal ivaretas gjennom økt kunnskap, bruk og utnyttning av natur- og kulturressurser og hensynet til allmennhetens interesser
- Genetiske ressurser må forvaltes med hensyn på å sikre det genetiske mangfoldet og som utgangspunkt for planteforedling og annen verdiskaping
- Landbruket må sikres eier- og bruksrett til de genetiske ressursene
- Å opprettholde aktiv beitebruk i hele landet er viktig for å sikre kulturlandskapet og det biologiske mangfoldet
- Et aktivt landbruk sikrer et åpent kulturlandskap og forhindrer gjengroing
- Kunnskapen om landbrukets betydning for det biologiske mangfold må bedres
- Vilt- og fiskeressursene skal forvaltes med hensyn til lokal verdiskaping, ressursenes tålegrense og allmennhetens tilgang, dette gjøres best med lokal forvaltning
- Det må legges til rette for at kulturarven kan gi lokal verdiskaping
- Etablere avtalefestet vern (grønt partnerskap) som virkemiddel i miljøpolitikken
- Det må legges til rette for økt verdiskaping i verna områder og områder som er belagt med andre miljørestriksjoner som f. eks verna vassdrag
- Stimulerende tiltak til økt grøfting må iverksettes for å redusere negative miljøpåvirkninger
- Krav til kompetanse i den offentlige forvaltningen må ligge fast, slik at kommunene er i stand til å være en effektiv førstelinjetjeneste for landbruket
- Det må gis mer informasjon og hjelp til fylkes- og lokallag for å gjøre dem i bedre stand til å gå aktivt inn i arbeid med arealforvaltning i lokalmiljøet
- Den trekkende bestanden av kortnebbgås må halveres ned til 30 000 fugl for å minske de omfattende skadene
- Miljøverndepartementet skal erstatte beiteskader forårsaket av gås
- Miljøtilskuddsordningen for tilrettelegging av beiteareal for kortnebbgås må bedres slik at de faktiske kostnadene dekkes for alt areal

- Søke dialog og samarbeid med reindriftsnæringen for å redusere konfliktnivået mellom næringene og for samarbeid om felles utfordringer.

2.5.4 Jordvern

Den globale befolkningsveksten krever en dobling av dagens matproduksjon for å sikre verdens befolkning tilstrekkelig med mat. En slik utvikling kombinert med endringer i klimaet vil sette produksjonsarealene ytterligere press. Dyrka og dyrkbart areal utgjør 3 % av Norges landareal. Kun 1/3 av dette er egnet for matkornproduksjon. I løpet av de siste årene har årlig ca 20 000 dekar matjord om-disponert til annen arealbruk. Dette betyr at Norge har et alt for svakt vern av jordressursene. Også fra et internasjonalt perspektiv har Norge et ansvar for å ta vare på eget jordsmonn. Tap av jordbruksareal er ikke enestående for Norge, og presset på jordsmonn er et globalt problem. Det må stimuleres til nydyrking med mål om å være sjølforsynt med alt som kan produseres i Norge.

Norges Bondelag mener:

- God økonomi i matproduksjonen er en forutsetning for vern av matjord
- Det må utredes effektive økonomiske virkemidler for å sikre at utbygging ikke skjer på dyrka mark
- Det må innføres en egen hjemmel i jordlova for vern av dyrka mark på samme måte som vern av arealer etter Naturvernloven
- Den nye Plan og bygningsloven må styrkes som verktøy i vern av matjord. Det bør også innføres rikspolitiske retningslinjer for vern av dyrket jord
- Nye bolig- og næringsbygg må legges i områder som ikke skaper press på dyrket jord
- Samfunnsøkonomiske analyser og samferdselsplanleggingen må ta større hensyn til dyrka mark. Bondelaget må sterkere inn i arbeidet med strategiske næringsplaner og arealplanprosesser i kommunene
- Norske myndigheter må ta initiativ til en internasjonal konvensjon om vern av jordressurser.
- Rapporteringssystemet for nedbygging av jordbruksareal må forbedres.

2.5.5 Vannforvaltning

Rent vann er et globalt knapphetsgode, både som drikkevann og for matproduksjon. EUs rammedirektiv for vann er nå en del av norsk lovgivning, målet er god miljøtilstand i alle europeiske vassdrag. Det er opp til de enkelte land hvordan og hvor raskt målene skal oppnås. Gjennom involvering i prosessen, skal Norges Bondelag sørge for at prinsipielle spørsmål og utfordringer av betydning for landbruket blir ivaretatt.

Norges Bondelag mener:

- Vannressursene skal forvaltes med hensyn til matproduksjon, lokal verdiskaping og ressursens tålegrense
- Gode forvaltningsplaner oppnås gjennom involvering av viktige interessenter, som landbruket.
- Det er nødvendig med friske midler for å finansiere økningen i kostnader som følge av nye tiltak knyttet til innføringen av EUs rammedirektiv for vann.
- Staten må yte full erstatning for tap, sannsynlige tap og for følgeskader.

2.5.6 Rovviltforvaltning

Forvaltningen av bjørn, jerv, ulv, gaupe og ørn skaper store problemer for mange lokalsamfunn, for beite i inn- og utmark og for annen utmarksnæring. Stortinget har lagt rammene for forvaltningen i årene framover. Hovedansvaret for rovviltforvaltningen legges til de regionale rovviltnemndene. Dette er viktig for å øke tilliten til rovviltforvaltningen, og å få rovviltforvaltningen under politisk kontroll. Forvaltningen må bygge på bærekraftig utnyttning av utmarksressursene og sikre god dyrevelferd. Både næringer og myndighetene har et stort ansvar for god dialog mellom husdyrholdere og de som utøver rovviltforvaltningen. Et viktig grunnlag for dette er at det er åpenhet og god informasjon fra begge parter.

Norges Bondelag mener:

- Lokalsamfunn og næringsinteresser må få mer innflytelse i forvaltningen og utformingen av virkemidler i rovdyrpolitikken
- At å sikre medvirkning i bestandsregistreringene av fredet rovvilt er avgjørende for tilliten til bestandsestimatene og faktagrunnlaget. Lokal bestandsregistrering må få formell status og resultatene må synliggjøres
- Myndighetene må ta i bruk enhetlige metoder for forvaltning basert på bestandsstørrelsen av fredet rovvilt i hele landet
- Bestandsmålet for bjørn, jerv, ulv og gaupe må reduseres slik at aktivt bruk av beiteressursene i utmark ikke begrenses
- Myndighetens må sikre seg korrekte bestandstall. Antall rovvilt må ikke under noen omstendigheter overstige bestandsmålet
- Forebyggende tiltak må ikke omfatte virkemidler som hindrer utnyttning av utmarksbeitene
- Myndighetene må ta ansvar for at skadedyr og lisensjaktkvoter blir tatt ut. Skadedyrfelling må bli mer effektiv og fleksibel, og det må i større grad praktiseres skadebasert forvaltning av rovdyr – uavhengig av bestandsmål.
- Nødvergeretten skal ha samme innhold ved fare for skade på person og bufé, slik at nødverge kan benyttes *før* direkte angrep er en realitet
- Det skal ikke være en fast stamme av ynglende ulv i Norge
- Forvaltningen av rovdirene må sees i sammenheng i grenseområdene og ulv, bjørn og jerv som oppholder seg i grenseområdene må telle med i bestandsmålet.
- Det må ytes full erstatning for tap, sannsynlige tap og for følgeskader. Alle kostnader skal dekkes av Miljøverndepartementet
- Det er Miljøverndepartementet som skal ha det økonomiske ansvaret for forebyggende tiltak i rovviltforvaltningen, inkludert kostnader til uttak av skadedyr
- Evt. omstillinger av enkeltbruk skal finansieres av midler utenfor jordbruksavtalen.

2.6 Kvalitetsproduksjon

2.6.1 Rein mat fra reint miljø

Norsk landbruk skal levere mat som skaper tillit hos forbrukeren. Det må legges til rette for et produktmangfold og en kvalitet som gir gode matopplevelser og er i tråd med forbrukernes ønsker. Vi skal ha et landbruk som sikrer dyrevelferd, dyre- og plantehelse. Det skal være en god dyrevelferd i norsk husdyrhold. Dette er et viktig grunnlag for å hindre sykdommer hos mennesker forårsaket av

smittet mat. Dette omfatter også det økende smittepress på norsk landbruksproduksjon fra nye dyre- og plantesykdommer. En etisk og miljømessig høy standard er arbeids- og ressurskrevende og koster derfor mer enn industrialisert matproduksjon. Merking av landbruksvarer er viktig og må generelt bedres.

Det skal satses videre på økologisk landbruk og en økologisering av det tradisjonelle landbruket. Et sterkt økologisk landbruk tuftet på prinsipper om lokal ressursutnyttelse og god agronomisk praksis, vil ha en effekt for hele landbruket i retning av en økt miljøtankegang.

Norges Bondelag mener:

- Tillit hos forbruker skal oppnås gjennom god dyrevelferd, god plantehelse, og gode matopplevelser basert på et mangfoldig utvalg av matvarer
- Nærhet mellom primærprodusent og forbruker sikres best ved en videreføring av et småskalalandbruk over hele landet
- Det må foretas en streng kontroll for å bekjempe sykdommer og smitte i innenlandsk produksjon og ved import av husdyr, planter, dyrefôr og matvarer.
- Det må etableres økt beredskap i forhold til nye dyre- og plantesykdommer
- Det må legges til grunn et føre-var-prinsipp når det gjelder godkjenning av genmodifiserte organismer (GMO), bestråling av matvarer og bruk av nanoteknologi. Kravet til merking av varer må videreføres. Det skal ikke nyttes GMO i produksjon av mat, frø og fôr i Norge
- Det skal ikke benyttes antibiotika i fôr
- Det må arbeides for sterkere fokus på metodeutvikling og FoU i Norge
- Det skal fortsatt være forbud mot vekstfremmere og hormoner i produksjon av husdyrprodukter
- God dyrevelferd skal være en selvfølge i norsk husdyrhold.
- Økt kompetanse, gode rutiner og utvidet bruk av eksisterende data kan bidra til å oppdage uheldig utvikling i dyrevelferden - og kan forebygge alvorlige dyrevernsaker.
- Landbrukets kostnader med nye dyre- og plantesykdommer må dekkes
- Kostnadene med høy miljø- og kvalitetsstandard i matproduksjon må reflekteres i prisen og gjennom budsjettoverføringer
- Kostnadene knyttet til Mattilsynet bør i langt større grad dekkes over Statsbudsjettet
- Kvalitetssystem i landbruket (KSL) skal dokumentere produksjonsprosessen for å sikre matvarenes kvalitet
- Det må innføres et generelt krav om opprinnelsesmerking av maten slik at forbrukeren har lett tilgjengelig informasjon om hvor maten er produsert. Produksjonsbedriftenes navn må oppgis på forpakningen.
- Gjennom teknologisk og biologisk utvikling må det stimuleres til redusert forbruk av plantevernmidler
- Utviklingen av økologisk landbruk må ligge i forkant av etterspørselen i markedet
- Det er behov for økt fokus på sortsutvikling og prøving av nye sorter over hele landet, for eksempel gjennom ny programsatsing.

2.6.2 Helse, miljø og sikkerhet

Norges Bondelag arbeider for at gården skal være en sikker arbeidsplass og et trygt sted å bo. Det er også viktig å trygge barnas oppvekstmiljø som en del av en samlet kvalitetssikring i landbruket. Større fokus på psykisk helse blant bønder, forebyggende tiltak er viktig. Landbrukets HMS-tjeneste er vårt

viktigste verktøy for å gi det enkelte medlem tilbud om yrkesrettet rådgiving innenfor området helse, sikkerhet og arbeidsmiljøet på gården. Landbrukets HMS-tjeneste bidrar til å styrke hele næringsas kompetanse innen helse, miljø og sikkerhet.

Norges Bondelag mener:

- Antallet arbeidsulykker i landbruket skal reduseres. Nullvisjonen skal nås innen 2012.
- Et systematisk HMS-arbeid skal sikre reduserte arbeidsulykker bidra til å skape trygge og trivelige arbeidsplasser som sikrer yrkesutøvernes helse og gir barna trygge og gode oppvekstvilkår. HMS-arbeidet skal medvirke til å styrke gårdens lønnsomhet gjennom fokus på praktisk arbeid på riktig måte
- HMS må ha den nødvendige vektlegging i KSL-arbeidet
- Landbrukets HMS-tjeneste må i samarbeid med Norges Bondelag fortsatt jobbe for økt oppslutning i alle deler av landet. Effektivisering i organiseringen av HMS-tilbudet skal bidra til å holde kostnadene nede
- Bondelaget må bidra til at det er en aktiv kriseberedskap som trer i funksjon ved krisesituasjoner
- Satsing på kurs, veiledning og organisasjonstiltak kan bidra til å nå breiere medlemsgrupper med HMS-arbeid
- Det er nødvendig med økt fokus på å forebygge alvorlige dyrevernsaker hos alle landbruksaktører (forvaltning, organisasjoner, rådgiverapparat, bedrifter).

2.6.3 Rekruttering, utdanning, kompetanseheving og forskning

God og allsidig grunnkompetanse og evne til fornying vil få stor betydning for den enkelte og næringsas konkurransevne. Økt optimisme vil gi økt rekruttering. Norges Bondelag skal bidra til å øke rekrutteringa til næringa bla. gjennom økt satsing på landbruksutdanninga

Forskningsbasert næringsutvikling kommer til å spille en større rolle. Det framtidige marked vil kreve kreativitet og sterkere fokus på kompetanse med tanke på nye produkter og spesialprodukter i tillegg til tradisjonell matproduksjon.

Det er et mål at alle bønder skal ha kompetanse som tilfredsstillende myndighetenes krav til yrkesutøvelsen samt om drift og forvaltning av gårdens ressurser. Grunnleggende yrkesutdanning må være tilgjengelig for alle aldersgrupper. Aktive bønder trenger tilbud om kontinuerlig kompetanseheving for å kunne videreutvikle sin bedrift og møte nye krav fra det offentlige, forbrukerne og samfunnet ellers.

Norges Bondelag mener:

- Bondens realkompetanse må vektlegges ved krav om dokumentert kompetanse
- Dokumentasjon av kompetanse må være en del av gårdens kvalitetssystem
- Agronomutdanning skal være godkjent kompetanse for landbruksdrift
- Tiltak som motiverer ungdom for utdanning og yrkesvalg innen landbruk og bygdenæringer må styrkes
- Videregående skole må tilby en god landbruksfaglig grunnutdanning for ungdom som skal inn i næringa, sluttkompetansen må tilfredsstillende myndighetenes krav til yrkesutøveren
- Grunnleggende yrkesutdanning for voksne må være tilgjengelig for alle
- Fagskolenivået må få gode rammevilkår slik at det kan utvikles fagskoletilbud innen landbruk, entrepenørskap og landbruksbasert næringsutvikling

- Det må arbeides aktivt for å finne faglig gode og fleksible etterutdanningstilbud, tilpasset den aktive bondens behov
- Det må knyttes tettere kontakt mellom anvendt landbruksutdanning (VGS) og landbruksutdanning på universitet og høyskoler
- Norges Bondelag må jobbe i tett samarbeid med landbruksrettede utdanningsinstitusjoner på alle nivå, for å sikre og utvikle rekruttering til de ulike utdanningene innenfor landbruket
- Det må fortsatt være et sterkt offentlig engasjement i både grunnforskning og anvendt forskning
- Forskning og utvikling på genetisk materiale innen planter og dyr må komme hele næringen til gode, uavhengig av eiendomsrett til spesifikke arter eller sorter
- Landbruksforskningen må være brukerstyrt og det må etableres bedre kontakt med de forsknings- og utredningsmiljøer som er av interesse for landbruk og landbruksrelatert næringsliv
- Landbruket må engasjere seg aktivt for å styrke og samordne ressursene til landbruksforskningen som dekker behov i hele landet, og sørge for at landbruket får sin del av regionale forskningsfond
- Det er behov for ny programsatsing for klimatilpassa materiale (arter og sorter), og behov for tettere samarbeid mellom anvendt forskning og utdanning (Bioforsk og Universitetet for miljø og biovitenskap, UMB)
- Norges Bondelag må bli mer tydelig som premissgiver blant annet vedrørende anvendt biologi, ressursforvaltning og ”grønn” utdanning på alle nivå
- Det bør arbeides for ei samordning og effektivisering av rådgivningstjenesten i landbruket.

3 Kommunikasjon og omdømme

Norsk landbruk er avhengig av et godt omdømme og positive holdninger til landbruket. Det har betydning for forståelsen for landbruket i befolkningen, for muligheten til landbrukspolitisk gjennomslag, og for salget av våre varer og tjenester i markedet. Undersøkelser viser at om lag 85 prosent av befolkningen vil opprettholde et landbruk på dagens nivå (kilde: Synovate MMI). Norsk landbruk har et godt omdømme. Det er viktig å vedlikeholde og styrke dette, og Norges Bondelag arbeider på flere områder med kommunikasjon: Mediekontakt, langsiktig holdningsskapende arbeid, alliansebygging med politikere og organisasjoner og landsomfattende aksjoner og kampanjer.

Norges Bondelag skal formidle til alle hvorfor landbruket i Norge er viktig. Vi ønsker å bygge et godt og solid omdømme for norsk landbruk med ”Vi får Norge til å gro” som vår visjon.

Holdningene *jordnære, driftige, imøtekommende* og *pågangsmot* skal prege oss. Et godt omdømme blir til gjennom det vi sier og gjør og hvordan vi opptrer, og kommunikasjonen må henge godt sammen med det Norges Bondelag og hele landbruket gjør. Det er viktig at alle ledd i organisasjonen kommuniserer budskapet på en god måte. En felles visuell profil skal være med på å øke kjennskapet til Norges Bondelag.

Mål for kommunikasjonsarbeidet:

- Vedlikeholde og styrke landbruket og bøndernes omdømme i samfunnet, samt å ”sette dagsorden” i saker som berører det norske landbruket gjennom en offensiv mediastrategi
- Kommunikasjon tar utgangspunkt i visjons- og verdiplattformen ”Vi får Norge til å gro”
- Målgrupperettet kommunikasjon
- Målrettet arbeid overfor ungdom gjennom nye informasjonskanaler
- Felles verdigrunnlag og budskap fra hele landbruket
- Få fram fakta og dokumentasjon om landbruket i Norge, og vise gode eksempler på hva landbruket bidrar med
- Utnytte at organisasjonen er tilstede over hele landet
- Videreutvikle felles visuell profil som underbygger det vi står for og gir et positivt inntrykk av landbruket.

3.1 Media

Norges Bondelag skal ha et aktivt forhold til media, både gjennom å svare på henvendelser og gå ut med egne saker. Norges Bondelag skal være synlige i samfunnsdebatten. Som en del av dette er det viktig å bygge nettverk og overvåke mediebildet.

Norges Bondelag mener:

- Det må arbeides målrettet med å sette egne saker på dagsordenen, blant annet gjennom alltid å ha aktuelle saker på bondelaget.no
- Henvendelser fra media skal prioriteres høyt og følges opp
- At kontakten med media skal bygge på åpenhet og ærlighet, også i vanskelige saker.
- Vår argumentasjon skal være tydelig og målrettet
- Det er viktig å bygge kunnskap og bevissthet om mediarbeid i alle ledd i organisasjonen.

3.2 Politisk påvirkning og alliansebygging

Som en partipolitisk nøytral organisasjon vil Norges Bondelag gjennom kontakt med alle de politiske partiene arbeide for et best og bredest mulig grunnlag for en framtidig landbrukspolitikk som sikrer et miljøvennlig og aktivt landbruk over hele landet. Vi jobber for gode kontakter blant politikere lokalt, i fylkene og sentralt på Stortinget og i departementene. Å gi politikere og allianser gode argumenter er viktig for å få gjennomslag for våre saker. Politikerne inviteres også til samarbeid og dialog om rammene for framtidens landbruks- og distriktspolitikk. Norges Bondelag vil være aktiv i samarbeid med organisasjoner og aktører vi har felles interesse med.

Norges Bondelag mener:

- Det skal jobbes systematisk og strategisk med politikerkontakt på alle nivå i organisasjonen
- Politikerne skal ha kunnskap om hva norsk landbruk betyr, og inviteres med i debatten om mål og virkemidler
- Alliansebygging med andre organisasjoner er viktig generelt og i enkeltsaker spesielt. Norges Bondelag vil blant annet samarbeide med andre næringsorganisasjoner, miljø- og solidaritetsorganisasjoner, reiselivsorganisasjoner og forbrukerorganisasjoner
- Vi skal bidra til å opprette og videreutvikle strategiske nettverk, blant annet i internasjonale saker og miljøspørsmål
- Norges Bygdeungdomslag, 4H Norge og Norges Bygdekvinnelag er viktige samarbeidspartnere.

3.3 Utadrettede aktiviteter og holdningsskapende arbeid

Norges Bondelag vil bygge varige positive holdninger til landbruket. Strategisk holdningsarbeid mot barn og ungdom er viktig for å bygge langsiktige positive holdninger til landbruket. Det vil vi gjøre ved å spre kunnskap om landbruket og gi folk gode opplevelser gjennom Åpen Gård, Den grønne skolen og andre tiltak. Norges Bondelag vil bruke aksjoner, kampanjer og aktiviteter for å synliggjøre landbruket på en positiv måte, eller understreke alvoret i saker av stor betydning for landbruket, bygdene og distriktene.

Norges Bondelag mener:

- Den grønne skolen skal tilby materiell og aktiviteter som gir kunnskap og opplevelser for barn og ungdom
- Årlige Åpen Gård-arrangementer i alle deler av landet er landbrukets viktigste døråpner mot resten av samfunnet
- Tiltak som motiverer ungdom for utdanning og yrkesvalg innen landbruk og bygdenæring er viktig
- Aksjoner og kampanjer iverksatt av Norges Bondelag skal målbare tydelig og felles budskap, spre kunnskap, skape debatt og oppmerksomhet
- Lokale initiativ som kan styrke felles budskap og mål er en styrke for organisasjonen
- Aksjoner og kampanjer er viktige for å sette saker på dagsorden og skape arenaer for alliansebygging og kontakt.

4 Organisasjon

Norges Bondelag har som mål å oppnå høyest mulig tilslutning fra alle som støtter organisasjonens formål. Summen av næringspolitiske resultater, fellesgoder og individuelle fordeler er grunnlaget for innbetaling av kontingent.

Norges Bondelag har som ambisjon å være en sterk, moderne organisasjon og en viktig aktør i samsfunnsdebatten. En viktig oppgave er å skape rom for en kultur som dyrker gode diskusjoner og meningsutveksling som en arbeidsmåte. Viktige elementer i en slik arbeidsform er åpenhet og trygghet slik at meningsutveksling ikke utvikler seg i en negativ retning.

4.1 Aktiv organisasjon

Norges Bondelag vil ha aktive lokal- og fylkeslag som fungerer som bøndenes faglige, kulturelle og sosiale fellesskap, og som er utgangspunkt for samarbeid med andre i bygdene. Aktive tillitsvalgte skal være bindeleddet mellom medlemmene og organisasjonens utøvende organ, slik at medlemmene gis innflytelse og ansvar. Det er en særlig utfordring å tilrettelegge forholdene slik at kvinner blir mer aktive i organisasjonen. Kommunal og regional landbruks- og arealforvaltning, gir både lokallagene og fylkeslagene en viktig rolle. Det må derfor legges til rette for gode arbeidsvilkår for lokallagene, gjerne i et samarbeid med andre lokale landbruksorganisasjoner.

4.1.1 Medlemsverving

Høy oppslutningsgrad og stort medlemstall gir økt troverdighet, representativitet og forhandlingsstyrke. Medlemskontingenten er Norges Bondelags viktigste inntektskilde, og stort medlemstall er derfor avgjørende for å sikre økonomiske ressurser til arbeidet. Medlemspotensialet er fortsatt stort, både blant aktive bønder og innenfor nye næringer. Det er et mål at flere ser nytten og nødvendigheten av å være organisert.

Norges Bondelag mener:

- Den positive medlemsutviklingen videreføres
- Aktive bønder som fortsatt er uorganisert og utøvere av nye næringer innen landbruket er viktige målgrupper for medlemskap
- Andelen unge og andelen kvinnelige medlemmer må økes
- I vervearbeidet skal det være en tydelig arbeids- og ansvarsfordeling mellom ulike ledd i organisasjonen, der lokallagene og aktive ververe skal premieres økonomisk for vervearbeidet. Nye ververtiltak utvikles og profesjonaliseringen av arbeidet videreutvikles
- Norges Bondelag vil støtte opp om arbeidet som gjøres av 4H Norge og Norges Bygdeungdomslag.

4.1.2 Kvinner i landbruket

Kvinnens rolle og muligheter til å delta aktivt i landbruket må styrkes. Slik kan det skapes et allsidig landbruk der kvinner og menn fungerer på like vilkår. Jenter som er odelsberettiget, må få kunnskaper om sine rettigheter i følge lovverket og bevisstgjøres til et sjølstendig valg. Beslutningsprosesser der begge kjønn deltar gir et bedre og mer helhetlig resultat i alle ledd i organisasjonen.

Norges Bondelag mener:

- Det må fortsatt arbeides for at kvinner finner seg bedre til rette i organisasjonen på alle nivå. Dette er viktig for å nå målet om en kvinneandel på 40 % i styrer, råd og utvalg
- Det må søkes erfaringer og samarbeid med Norsk Landbrukssamvirke om økt kvinnerepresentasjon i styrene.

4.1.3 Demokratiet i organisasjonen – intern kommunikasjon

Medlemskapet er direkte og personlig. Medlemmets viktigste arbeidsorgan er lokallaget. Kort vei mellom ledelse og enkeltmedlem er et mål, og enkeltmedlemmet skal til enhver tid kunne fremme sine synspunkter i organisasjonen. Organisasjonen skal være det beste stedet å ta opp og løse saker for bønder og bygdene, og organisasjonskulturen må preges av åpenhet og god dialog mellom medlemmene og mellom medlemmene og de tillitsvalgte. Sammensetningen av tillitsvalgte organer skal sikre at landbruket kan fremme sitt næringspolitiske syn samlet gjennom Norges Bondelag.

God kommunikasjonen mellom de ulike nivå i organisasjonen er viktig for aktiviteten. God intern informasjon gir medlemmenes innflytelse og kunnskap om beslutninger, standpunkt og arbeidsstrategier, og er viktig for å forankre beslutninger.

Norges Bondelag mener:

- Beslutningsprosesser skal være åpne og godt forankret i organisasjonen
- Kommunikasjonen internt skal være samordnet, kort og presis
- Bondebladet er Norges Bondelags medlemsblad og skal bl.a. formidle medlemmenes situasjon, fremme en fordomsfri debatt med stor takhøgde for medlemmene sine meninger og engasjement samt formidle budskap fra ledelsen til medlemmene
- Regelmessig lokallagssending skal være hovedkanalen for informasjon til lokallagene fra sentrallaget. Mottakene kan velge om de ønsker informasjonen på nett eller i posten
- Informasjon for lokallag og tillitsvalgte tilpasses bruk av ny teknologi og moderne informasjonsflyt
- Møter, konferanser og kurs er viktige arenaer for intern informasjon.

4.1.4 Opplæring av tillitsvalgte

Godt skolerte tillitsvalgte gir Norges Bondelag økt styrke og innflytelse utad, og sikrer kvaliteten på arbeidet. Viktige tema for opplæring er landbrukspolitik og innsikt i politiske prosesser og arbeid, forvaltning med særlig vekt på nye forvaltingsmodeller, kommunikasjon og informasjonsarbeid, og organisasjonsarbeid.

Norges Bondelag mener:

- Alle tillitsvalgte må gis kompetansetilbud tilpasset deres oppgaver på ulike nivå i organisasjonen
- Samarbeid med samvirkeorganisasjonene om kompetansetiltak på høyere nivå og lederutvikling gir gjensidig nytte og effektivitet
- For effektiv ressursutnyttelse bør opplæringstiltak i lokallaga knyttes sammen med andre organisasjonsaktiviteter
- Opplæringen må tilrettelegges slik at offentlige støtteordninger til studiearbeid kan komme medlemmene til gode, først og fremst gjennom samarbeid med Bygdefolkets Studieforbund

- Grunnopplæring i organisasjonsarbeid og betydningen av å være organisert, er et særskilt Bondelagsansvar
- For å få fram gode tillitsvalgte er det avgjørende med opplæring av valgkomiteer på alle nivå.

4.2 Medlemstilbud

Norges Bondelag skal gi veiledning og service til medlemmer om næringspolitiske spørsmål, næringsutvikling, ressursforvaltning, juridiske saker, trygdespørsmål m.m. Det er et mål at så mange saker som råd løses på det forvaltningsnivå de hører hjemme.

Yrkesutøverne i landbruket er sjølstendig næringsdrivende, og gården drives ofte som enkeltpersonforetak. Den enkelte bonde har ofte ikke de samme muligheter som mange andre yrkesutøvere til sosiale ytelser, fellesgoder og fellesskap. Norges Bondelag vil derfor arbeide for å tilby slike goder gjennom organisasjonen. I kraft av sin størrelse kan Norges Bondelag oppnå gode avtaler om individuelle medlemsfordeler.

Gjennom organisasjonens nettverk skal Norges Bondelag ha beredskap for å kunne yte innsats og bistand ved katastrofer og lignende. Dette gjelder både for enkeltmedlemmer og for katastrofer som rammer flere.

Norges Bondelag arbeider for, og tilbyr:

- Veiledning og service for det enkelte medlem
- Medlemstilbud på varer og tjenester til rabattert medlemspris
- Yrkessosialt fellesskap
- Lokal interesseorganisasjon gjennom lokallagene.

4.2.1 Samarbeid med regnskapskontor og advokater

Gjennom nettverket av samarbeidende regnskapskontor og advokater sikres medlemmene lokal tilgang til regnskapstjenester, økonomisk og juridisk rådgivning. Samtidig bidrar de samarbeidspartnerne med viktige faglige innspill i Norges Bondelags arbeid med skatte- og næringspolitikken og organisasjonen tilføres avgjørende kompetanse innenfor fagområdene regnskap, skatt og jus. Serviceordningen som tilbys landbrukets regnskapskontor drives etter selvkostkalkyler for å bidra til et kostnadseffektivt tjenestetilbud.

Norges Bondelag mener:

- Samarbeidet med - og den faglige utvikling av regnskapskontorene og advokatene i landbruket fortsatt skal prioriteres. Organisasjonen skal fortsatt tilby et helhetlig tjenestetilbud til samarbeidende regnskapskontor. I dette inngår
 - kompetansehevede tiltak som faglig oppdatering gjennom informasjonstiltak
 - kurs og annen opplæring, samt
 - effektive dataverktøy for regnskapsføring og økonomisk rådgivning
- Landbrukets regnskapskontor bør organiseres i noe større enheter, med sikte på bedre og mer effektiv tjenesteproduksjon

- Den økonomisk og strategiske rådgivning fra landbrukets regnskapskontor bør forbedres gjennom mellom annet kompetanseheving, forbedrede dataverktøy og økt samarbeid mellom regnskapskontorene og andre tilbydere av slik rådgivning.

4.2.2 Medlemsservice – juridisk rådgivning

Driftsøkonomi og saker av juridisk- og skattemessig karakter betyr mye både for det enkelte medlem og virksomheten. Samtidig er det krevende for den enkelte til enhver tid å holde seg faglig oppdatert på disse områdene. Stadig mer av næringens rammevilkår påvirkes juridiske prosesser og bestemmelser, og Norges Bondelag skal derfor ha kompetanse på dette området og kunne gi råd og veiledning til medlemmene. Norges Bondelag. Norges Bondelag kan gi støtte for å føre saker av særlig prinsipiell karakter.

Norges Bondelag mener:

- Medlemsservice utover et grunnnivå skal betales etter medgått tid
- Medlemshenvendelser besvares fra riktig nivå i organisasjonen. Det må søkes et balansepunkt mellom individrettet arbeid og arbeidet for næringens rammebetingelser.

4.2.3 Forsikringer og bank

Riktige forsikringsdekninger er en forutsetning for medlemmenes, familiens og virksomhetens økonomiske trygghet.

Gjennom kollektiv opptreden kan medlemmene få bedre og rimeligere forsikringsløsninger. Medlemsfordelene skal være unike, og gi en opplevd og reell merverdi. Samarbeidsavtaler med forsikringsselskaper innebærer også at organisasjonen må ta ansvar for at forsikringsordningene og informasjonen om disse er til å stole på.

Innenfor landbruksfamilien er det Landkreditt med sin banketablering i 2002 som skal være Norges Bondelags partner i å utvikle gode banktjenester for våre medlemmer.

Norges Bondelag mener:

- At egne fordeler til Norges Bondelags medlemmer i form av priser, vilkår og rabatter på forsikringsselskaperes egne forsikringsløsninger, er en riktig måte å tilby medlemsforsikringer på
- At samarbeidet med forsikringsselskaper om forebyggende arbeid skal bidra til å redusere antall ulykker og skader i landbruket, og gi grunnlag for gunstig utvikling av forsikringskostnadene
- At medlemsforsikringene skal være bedre enn konkurrerende løsninger
- At Norges Bondelag medlemmer skal tilbys fordeler gjennom banksamarbeidet basert på den samarbeidende bankens produkter, men til egne gunstige priser og vilkår
- Medlemmene skal ytes bistand i spørsmål og problemstillinger knyttet til organisasjonens forsikringsordninger og bankavtaler.

4.2.4 Medlemsfordeler på andre varer og tjenester

Med 62.000 medlemmer har Norges Bondelag en stor styrke i å framforhandle medlemsfordeler. Dette forsterkes ytterligere ved at Norges Bondelag deltar i landbrukets innkjøpssamarbeid, Agrikjøp AS. Fordelene markedsføres mot Norges Bondelags medlemmer gjennom AGROL A/S. Medlemsfordele-

ne som tilbys skal fortrinnsvis være driftsrelaterte, men det skal også arbeides for medlemsfordeler på andre varer og tjenester.

Norges Bondelag mener:

- Hovedproduktene som skal tilbys medlemmene er betalingskort, rabatt på drivstoff og energi, telefoni og rekvisita
- Det må løpende vurderes hvilke andre varer og tjenester det er aktuelt å framforhandle gode avtaler på.

4.3 Ansatte – administrasjon

Norges Bondelag har som mål å skape et sekretariat som til en hver tid består av en stab med kvalifiserte og motiverte medarbeidere. Sekretariatet skal være tilpasset de oppgavene som prioriteres, og til den politiske og organisatoriske struktur rundt i landet. De ansatte skal gjennom operative mål arbeide for å få resultater i tråd med de målsettinger og prioriteringer som organisasjonen har vedtatt. Organisasjonen bruker prosjektorganisering når større arbeidsoppgaver skal løses.

Fylkeskontorene er avdelingskontor i Norges Bondelag og samarbeider både i regioner og innen det enkelte saksfelt. Samarbeidet skal effektivisere saksbehandlingen og gi de ansatte mulighet til å bygge opp mer spesialkompetanse. Det er viktig at ansatte sikres tilfredsstillende faglig oppdatering og felle-
skapstilhørighet.

Norges Bondelag mener:

- Sekretariatet skal drives på en mest mulig kostnadseffektiv måte.
- De ansatte skal ligge i front når det gjelder kompetanse på landbruks- og organisasjonsfaglige spørsmål. Dette skal sikres bl.a. gjennom løpende kompetanseutvikling
- Det skal tilbys økonomiske vilkår som er konkurransedyktige forhold til det øvrige arbeidsmarkedet, slik at det er mulig å ansette og beholde godt kvalifisert arbeidskraft
- Organisasjonen skal ha en aktiv holdning til å oppnå likestilling mellom kvinner og menn på alle nivå i organisasjonen. Det er spesielt viktig å arbeide for å få flere kvinner inn i ledende stillinger i sekretariatet
- At organisasjonen skal ha et aktivt HMS-arbeid overfor sine ansatte
- At organisasjonen skal ha en aktiv seniorpolitikk.